

Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurucu Öğeleri Olarak İnkâr Stratejileri

Hatice Çoban Keneş

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

• • •

Özet

Medya metinlerinin yaygın inkâr stratejileri aracılığında, üstü örtük bir şekilde ırkçı yargıları üretmesi ve masumlaştırarak dolaşıma sokması, ırkçı söylemleri oluşturan bu stratejilerin deşifre edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma, yazılı basının dilsel kullanımlar ve söylemsel tercihlerle ırkçılığın üretilmesinde ve yaygınlaştırılmasında kullandığı inkâr stratejilerinin neler olduğunu ve bu stratejilerin nasıl işlediğini örnekleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda gazetelerden seçilen örnek haberlerde inkâr stratejilerinin nasıl işlediğine ve bu stratejiler yoluyla ırkçı yargıların nasıl görünmez kılındığına odaklanılmıştır.

Anahtar sözcükler: yeni ırkçılık, medya, inkâr stratejileri

Denial Strategies as Constitutive Elements of Racist-Discriminative Discourses

Abstract

This study claims that media texts implicitly reproduce racist judgments through widespread denial strategies and put racism into circulation making it more innocent, and it attempts to decode the media's denial strategies. Its aim is to display the ways in which denial strategies are employed by the printed media. Thus the study primarily focuses on the media's linguistic and discursive preferences through which a new racism is reproduced, naturalised, and spread. In this scope, the study aims at analysing how the denial strategies work in the sample news articles selected from various newspapers and how racist judgments are made invisible through these strategies.

Keywords: new racism, media, denial strategies

İrkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurucu Öğeleri Olarak İnkâr Stratejileri

Günümüzde ırkçılığın söylemler aracılığıyla üretilerek dolaşıma sokulması ve yaygınlaştırılması, ırkçılığı üreten araçlardan biri olarak medyayı öne çıkarır. Medyanın etnik, dini ve diğer azınlıklara ilişkin ırkçı/ayrımcı¹ durum tanımlamalarını oluşturmada, üretmede ve yaymadaki aracılığı medya metinlerini ırkçılık üzerine düşünmek ve araştırmak için önemli hale getirmiştir.

Gündelik yaşam içerisinde Öteki'lere ilişkin oluşturulan önyargılar, toplumdaki varlıklarını artık dil aracılığıyla sürdürmektedir. İrkçı söylemleri barındıran medya da, kitle üretimine aracılık eden içerikleri ve bu içeriklerdeki "keyfilik süreçleri" ile ırkçılığı kiteselleştirmekte ve "değerler alanı"na sokmaktadır (Aydınkaya, 2008: 89). Medyanın profesyonel işleyiş tarzı, haberleri sunma ve metinlerin içeriğini "sözel, işitsel, görsel" farklı kodlama biçimleri, günümüz ırkçılığının beslenmesinde ve yaygınlaşmasında önemli araçlar arasındadır (Aydınkaya, 2008: 224).

İrkçılığın gündelik yaşam içinde dil ve söylem aracılığıyla açığa çıkmasında, sınıfa, etnik kökene ve biyolojik göstergelere dayanan ve açıkça yaşanan "eski" biçiminin yasalarla engellenmiş olması etkilidir. Her ne kadar Türkiye'de biyolojik göstergelerle hareket eden ve doğrudan ırk ayrımına dayanan türden bir ırkçılık yaşanmamış olsa da bir toplumsal problem olarak Türkiye'de de bugün ırkçılığın söylemsel olarak üretilmesinde, meşrulaştırılarak dolaşıma sokulmasında medyanın benzer stratejiler kullandığı görülmektedir. Medya metinlerinin yapısal, sosyo-bilişsel ve özellikle de yaygın inkâr stratejileri aracılığında üstü örtük bir şekilde

1 Çalışmada ırkçılık kavramı, din, etnisite, ırk ve cinsiyet, sınıf temelli ayrımcılık aracı olarak kullanılan biçimlerin birbirine eklenmesi ve sınırların belirsizleşmesiyle geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Bu kapsamda, ırkçılık/ayrımcılık kavramları birlikte ve/veya birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

ırkçı yargıları üretmesi ve masumlaştırarak dolaşıma sokması ırkçı söylemleri oluşturan bu stratejilerin deşifre edilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu kapsamda çalışma, yazılı basının dilsel kullanımlar ve söylemsel tercihlerle ırkçılığın üretilmesinde ve yaygınlaştırılmasında kullandığı inkâr stratejilerinin neler olduğunu ve bu stratejilerin nasıl işlediğini örnekleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, gazetelerle dolaşıma sokulan haberlerin hangi inkâr stratejilerini kullandığı, bu stratejilerle ırkçı yargıları nasıl oluşturduğu ve meşrulaştırdığı sorularına odaklanılmıştır. Sistemli bir haber toplama ve seçme sürecine dayanmayan bu çalışmada, ağırlıklı olarak van Dijk'in² kavramlarından ve kuramsal çerçevesinden yararlanılarak yalnızca inkâr stratejilerinin ırkçılığı nasıl ürettiği ve meşrulaştırdığı örnek haberler³ seçilerek tanımlanmaya çalışılmıştır.

İrkçılığın Söylemsel ve Eklektik Niteliği

Söylemsel olarak üretilen ırkçılığın en önemli karakteristikleri, onun günümüzde sahip olduğu geniş anlamla ilişkilendirilmektedir. Bu içeriği “etnisizm” kavramı yerine ırkçılık kavramı ile açıklayacağını belirten van

2 Türkiye’de ve dünyada bu konuda yapılmış olan çalışmaların van Dijk’a atıf yapması bu çalışmada da onun öne çıkmasını sağlamıştır.

3 Bu çalışmada incelenen örnek haberler, Eser Köker ve Ülkü Doğanay’ın ırkçı ayrımcı söylemleri analiz ettikleri ve bu yazının yazarının da proje asistanı olarak görev aldığı araştırma kapsamında derledikleri haberler arasından, yazarların izniyle seçilmiştir. Çalışma, *İrkçi değilim ama...Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler* (2010) ismiyle kitaplaştırılmıştır. Köker ve Doğanay’ın çalışmaları, 2006 yılını ve 2007 yılının ilk ayını kapsamaktadır. Türkiye’nin bu dönemdeki gündeminin ırkçı ayrımcı söylemlerin üretilmesinde etkili olan pek çok örnekle dolu olması, yazarların bu dönemi seçme gerekçeleri olarak ortaya konulmuştur. Sözü edilen araştırma kapsamında 3 ulusal (*Zaman*, *Hürriyet*, *Posta*) ve 3 yerel (*Balıkesir/Yeni Balıkesir*, *Mersin/Güneyde İncece*, *Malatya/Sonsöz*) gazetesinin 13 aylık sayıları ırkçı-ayrımcı söylemler açısından taranmış ve 2447 habere ulaşılmıştır. Bu çalışmada seçilen örnekler de bu 2447 haber içinden ırkçılığın meşrulaştırılmasına aracılık eden inkâr stratejilerini en iyi yansıttığı düşünülen haberler arasından belirlenmiştir.

Dijk, ırkçılık kavramının hem daha yaygın olarak kullanıldığını, hem de inkâr edilse de açıkça ve görünür bir şekilde bizden farklı olanları tanımlamak için bir kriter olarak etkisini, güncelliğini sürdürdüğünü söylemektedir (2005: 2). Artık farklılıklar genetik olarak değil, kültürel olarak ortaya konmaktadır ve kültürel farklılıklar da ırkçılık olarak adlandırılmaktadır (Matheson, 2005: 139).

Modern baskı aracının biyolojik soyaçekim değil de kültürel farklılıklardan kaynaklandığı söyleyen Etienne Balibar da Pierre A. Taguieff'e atıfla, çağımız ırkçılığının bugünkü başkalaşmış haline "ırksız ırkçılık" ya da "yeni ırkçılık" adını vermektedir. Bu tür bir ırkçılık bazı halkların diğerlerinden üstünlüğü üzerine kendini kurmaktan daha çok, kültürel farklılıkların "aşılamazlığı"na dayanır; farklı kültürler arasındaki sınırları kaldırmanın ve farklı yaşama biçimlerinin, gelenek ve göreneklerin bir arada olmasının uyumsuzluğu üzerine bir savunu geliştirir (Balibar, 2000: 30). Kültürel farklılıkların bir arada yaşamaya engel oluşturduğu düşüncesinden hareket eden bu türden bir ırkçılığı "farkçı ırkçılık" olarak tanımlayan Taguieff, faşizm ve ırkçılığı eski kavramlarla anlatmanın mevcut gelişmeleri açıklamada yetersiz kalacağına, dolayısıyla ırkçılık kavramının içeriğini değiştirmek gerektiğine vurgu yapar (Taguieff'ten aktaran Balibar, 2000: 30).

Günümüz ırkçılığının sahip olduğu bu yeni ve geniş anlam yanında onun önemli bir diğer özelliği de "tamamen farklı tabiatlara sahip toplumsal grupları, özellikle de "yabancı toplulukları ve aşağı ırkları", "kadınları, "sapkınları" aynı anda hedefleyen azınlıklaştırma ve ırklaştırma görüngüsü[nün], birbirinden bağımsız bir dizi tanımsız nesne karşısında uygulanan, sadece benzer söylem ve tutumların yan yana gelmesini değil, birbirine bağlı, birbirini tamamlayan dışlama ve tahakkümlerin oluşturduğu tarihsel bir sistem[i]..." gerektirmesidir. Diğer bir deyişle bu durum, "etnik bir ırkçılık" ile cinsel temelli bir ırkçılığın "birbirine koşut gidişinden çok, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin birlikte işlemesi, özellikle de ırkçılığın her zaman bir cinsiyetçiliği önvarsayması..." olarak değerlendirilebilir (Balibar: 2000: 66). Benzer bir eklemlemenin ırkçılık ile milliyetçilik arasında da olduğuna vurgu yapan Balibar, ırkçılığın milliyetçiliğin bir "dışavurumu" olmadığını, milliyetçiliğe eklendiğini belirtir: "ırkçılık milliyetçiliğe bir iç ektir; ona oranla her zaman aşırıdır, ama onun inşası için her zaman gereklidir ve bununla birlikte onun projesini tamamlamakta her zaman yetersiz kalır..." (73). Günümüz ırkçılığına ilişkin bu nitelikler ayrımcılığın politik, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak eşitsiz bir toplumsal yapıyı gerektirdiğini açığa çıkarır.

İrkçılığın-ayrımcılığın bu yeni görünümüleri üzerinde dil, söylem ve iletişim önemli bir rol oynamaktadır. Noam Chomsky (1993), medyanın demokratik toplumlardaki etkisinin zorlamaya dayalı değil, haber ya da diğer türler içine yerleştirdiği çeşitli bilgileri ve kodları dolaşıma sokup yaygınlaştırmak ve standartlaştırmak suretiyle ortaya çıktığını belirtmektedir. İktidarın söylemde kurulma biçimlerine odaklanarak, söylemin yapıları ile iktidarın yapıları arasında kurulan ilişkiyi irdeleyen van Dijk da, toplumsal iktidarın “dolaylı” olarak, insanların “zihin”leri yoluyla işlediğini söylemektedir (2005: 317). İktidarın kullanımında “bilgi ve inançların ustaca yönlendirilmesi, inançların önceden formülleştirilmesi” ya da farklı, alternatif düşüncelerin marjinalize edilmesi, sansüre uğraması, toplumsal bilişlerin oluşumunu da etkilemektedir ve bu etkinin en önemli aracı da kitle iletişim araçları olarak belirtmektedir (van Dijk, 2005: 361). van Dijk, etnik olaylar konusunda pek çok insanın günlük yaşantısında sahip olduğu “ideolojik çerçeve”nin, “kendiliğinden” gelişmediğini, kitle iletişim araçlarının oluşturduğu ideolojik çerçevelerinin bu konuda “belirleyici bir rolü” olduğuna vurgu yapar (1991: 238).

Diğer yandan azınlıklara ve etnik gruplara ilişkin tanımlamalar da çok etnili bir toplumsal bağlamda “yeniden üretilebilmeye” ve bütün olarak çoğunluk üyelerinin ırkçılık hakkında “oydaşabilmesine” ihtiyaç duyar (van Dijk, 1992a; 2005; 2008). Özellikle sıklıkla karşılaşılmaması açısından ırkçılık pratiklerinin oluşmasında, korunmasında ve yaygınlaştırılmasında medya tarafından oluşturulan ve kitlesel dolaşıma sokulan söylemler merkezi bir roledir (van Dijk, 1992a; 2005; 2008).

İrkçılığın söylemsel olarak yaygınlaştırılmasında “kelimelerin, metinlerin ve konuşmanın” önemli olması, ırkçı-ayrımcı söylemlerin üretilerek dolaşıma sokulmasına, yaygınlaştırılmasına aracılık eden medya söylemlerinin ırkçı tutum ve yargıları yerleştirme potansiyelinin analiz edilmesini de önemli kılar. Medya dilsel ve söylemsel araçları kullanarak, azınlık gruplarına ilişkin kanı ve tutumların oluşmasına, ırkçı tutum ve yargıların meşrulaştırılmasına aracılık eder. Medyanın bu aracılığı çeşitli inkâr stratejileri, sosyo-bilişsel stratejiler ve yapısal söylemsel stratejileri kullanmak suretiyle kamusal söylemi kontrol edebilmesine, “egemen çıkarlar” a karşı olan alternatifleri baskılamasına, ötekileştirmesine ve böylece diğer sosyal grupların ve sosyal inançları etkilemesine ya da onları inkâr etmesine bağlı olarak gerçekleşir.

İrkçılığın üstü örtük, dolaylı ve inkâra dayalı olarak dil ve söylemler içinde yapılanarak dolaşıma sokulması üzerine yoğunlaşan van Dijk, kar-

maşık sosyal bir sistem olarak tanımladığı ırkçılığın politik, sosyal ve sosyo-bilişsel sistemle bağlantıları içinde analiz edilmesi gerektiğinin altını çizer (2008: 108). Bununla birlikte inkâr stratejileri, van Dijk'ın sosyo-bilişsel⁴ ve yapısal söylemsel stratejileri⁵ de kapsayan sınıflamasında öne çıkar⁶ (1992a; 1992b; 2005).

- 4 İrkçılığın sosyo-bilişsel olarak analiz edilmesi zihinlerde azınlıklara ilişkin yer alan önyargılar, klişeler, ırkçı ideolojiler gibi olumsuz nitelikte olan inançların ortaya çıkarılmasına dayanır (Van Dijk, 2005: 7). “Biz” ve “onlar” hakkındaki olumsuz zihinsel temsillerin açığa çıkması, yaygınlaşması ve yeniden üretilmesi sosyal olarak söylemin dolaşıma girmesi ve etkilemesiyle yakından ilişkilidir (Van Dijk, 2008: 103-106). Söylem ırkçılığın bilişsel boyutunun sosyal olarak paylaşılmasına aracılık eder ve böylece etnik olaylara ilişkin zihinde oluşan olumsuz düşünceler başkalarıyla paylaşarak zihnin dışına çıkarılır. Bu nedenle ırksal zihinsel temsiller söylem içinde formüle edilir, savunulur ve meşrulaştırılır. Diğerlerine karşı olan nefretin gizlenmesi, inkâr edilmesi ve ırkçılık olarak değerlendirilebilecek negatif “kendi imajının” yumuşatılarak ifade edilmesi gibi yollar etnik olaylar hakkında veya genel sosyal temsillerle ilgili özel zihinsel modellerdir (Van Dijk, 1992a; 1992b). Ayrıca, söylemlerin daha anlaşılır kılınmasında da açık ya da gizli tavırların, önyargıların, klişeler gibi “bilişsel çerçevelerin” analiz edilmesi önemli bir rol oynamaktadır (Billig, 1995: 69).
- 5 Söylemin yapısal olarak analiz edilmesi: etkileşim, sesler, sözdizimi, sözcükler, mikro söylemsel anlam, makro söylemsel anlam, şematik yapı vb analiz kategorileriyle görünürlük kazanmaktadır (Van Dijk, 2008:104-105). Etkileşim, sesler, sözdizimi, sözcükler, mikro (Cümle) söylemsel anlam, makro (Konular), söylemsel anlam, şematik yapı ve retoriksel analiz bunlardan bazılarıdır: *Etkileşim*: diğerlerinin konuşmalarını yarıda bırakma ve konuşmalarını kapatma, diğerleriyle anlaşmazlık, onların sorularına karşılık vermeme vb. eylemler, doğrudan ayrımcılık biçimleridir. *Sesler*: küstah, kaba bir tonlama, aşırı yüksek sesle konuşmadır. *Sözdizimi*: eylemlerin sorumluluğunun aktif ya da pasif cümlelerle vurgulanmasıdır. *Sözcükler*: “diğerleri” hakkında olumsuz kelimelerin, “biz”in hakkında olumlu kelimelerin tercih edilmesidir. *Mikro anlam (cümleler)*: “biz”in yaptığı ırkçılık/ ayrımcılık uygulamalarının belirsiz ya da dolaylı olarak anlatılması, buna karşılık “diğerleri”nin suçlarının veya kötü davranışlarının ayrıntılarıyla belirgin bir şekilde anlatılmasıdır. *Makro söylemsel anlam (konular)*: “biz” ile ilgili pozitif konuların vurgulanması ve seçilmesi, örneğin hoşgörü, yardım gibi “diğerleri” ile ilgili konuların negatif, örneğin, suç, sapkınlık veya şiddetle ilişkilendirilmesidir. *Şematik yapı*: standart şematik yapının varlığı ya da yokluğudur. Bir başka deyişle “biz”in iyi şeylerinin vurgulanması için bir düzen veya diğerlerinin kötü şeylerinin düzenlenmesi için geleneksel şematik yapının varlığı ya da yokluğudur. *Retoriksel mekanizma*: metafor, metonimi (mecaz-ı mürsel), mübalağa, örtmece, ironi vb. söz oyunlarını kullanmak, etnik, dini ve diğer azınlıklara karşı yapılan ırkçı-ayrımcı tutumları ve niyetleri gizlemek, kendi olumsuzlukları yumuşatmak ve bu tür tutumlara yönelik olarak gelebilecek her türlü suçlamalara karşı savunma yapabilmek amacıyla kullanılan söylemsel ve dilsel oyunlardan bazılarıdır.
- 6 İrkçılık-ayrımcılıkla ilişkili olan bu stratejiler van Dijk'ın Hollanda, İspanya ve Latin Amerika ülkelerinde yaptığı çalışmalarda kullandığı stratejilerdir. van Dijk basında yer alan haberlerde, ders kitaplarında, akademik metinlerde ve parlamentoda yapılan tartışmalarda azınlıklara, göçmenlere karşı ırkçılığın/ ayrımcılığın dilsel ve söylemsel pratiklerle üstü örtük, gizli bir şekilde yapılmasına olanak tanıyan “inkâr stratejilerini” ortaya çıkararak, bu stratejilerin elit söyleminin önemli bir karakteristiği olduğunu ortaya koymuştur. van Dijk'in, günlük yaşam pratikleri içinde kendine yer bulan ve dilsel pratikler aracılığıyla yaygınlaştırılarak dolaşıma sokulan ırkçı/ayrımcı uygulamaların, mutlak bir inkâra dayalı olarak elit söylemleri aracılığıyla, özellikle de diğer söylemlere göre sıklıkla karşılaşılan medya söylemleri aracılığıyla sürdürüldüğünü ortaya koyduğu *Elite Discourse And The Reproduction Of Racism (Elit Söylemi ve İrkçiliğin Yeniden Üretimi)* isimli çalışması (1992a), günümüz ırkçılığının en önemli özelliklerinden birinin inkâra dayalı olarak sürdürüldüğünü ortaya koyduğu *Discourse and the denial of racism (Söylem ve İrkçiliğin İnkârı)* isimli çalışması (1992b), göç hakkında yapılan parlamento konuşmalarına, ders kitaplarına ve günlük konuşmalara yöneldiği ve göç olgusu üzerinden, azınlıklar üzerinden ırkçılığın söylemsel olarak yaratılma biçimlerine odaklandığı, “*Racism and Discourse in Spain and Latin America (İspanya ve Latin Amerika'da İrkçilik ve Söylem)*” isimli çalışması (2005) ve Wodak ve Reisigl'in (91-93) savaş sonrası Avusturya'nda anti-semitik gündelik söylemleri inceleyerek Yahudi düşmanlığının kamusal alanda, özel alanda ve politik çevrelerde 1945 sonrasındaki dönemde de çeşitli söylemsel biçimler aracılığıyla yayılmaya devam ettiğini ortaya koydukları çalışması, ırkçılığın söylemsel ve sosyal olarak yapılma biçimlerine yakından bakmaktadır.

Sosyo-bilişsel ve yapısal söylemsel stratejilere göre inkâr stratejilerinin öne çıkması ırkçılığın ayrımcılığın üretilmesinde sıklıkla kullanılmasıyla ve inkâr stratejilerinin daima ırkçı söylemlere eşlik etmesiyle ilişkilidir. Diğer yandan van Dijk, bilişsel ve sosyal stratejilerin de “yumuşatma”, “tersine çevirme”, “transfer” vb. temel inkâr stratejileri ile “az veya çok” bağlantılı olduğunun altını çizerek (2005: 7). Bu durum söylemler içinde inkâra dayalı ırkçılığın üretilmesinde genel olarak inkâr stratejilerinin öne çıkmasının bir başka nedenidir. Bu nedenle bu çalışmada, ırkçı-ayrımcı söylemlerin başvurduğu inkâr stratejilerinin açığa çıkarılmasına odaklanılmıştır. Çalışmada, inkâr stratejilerinin söylemlere yerleşerek ırkçı yargıları nasıl ürettiği ve gizlediği, temel inkâr stratejileri olan *tersine çevirme*, *yumuşatma* ve *transfer* stratejileri aracılığıyla ele alınmıştır.

İnkâr Stratejileri: Irkçılığın Üretilmesi ve Görünmez Kılınması

Bugün artık “biz”den olmayana karşı düşmanlığa ve açık hoşgörüsüzlüğe karşı geliştirilen kurallar sonucunda, etik ve yasal anlamda yasaklanmış olan ırkçılık ve ayrımcılık devletin ve toplumun başat kimliği olarak görülmemektedir. Yaratılan bu görüntünün dışında devam eden ayrımcılık ve dışlamalar ise münferit olarak yorumlanıp sistemin ve devlet- toplum yapısının sorunu olarak değil, bireysel bir yanlış olarak ele alınır. Başka bir açıdan söylenirse, ayrımcı söylemlerin temelindeki “kurumsal veya yapısal” ırkçılık inkâr edilmiş olur. Sınıfa, ırka, etnik kökene vb. dayanan, genel anlamda yaygın ayrımcılık pratikleri, evrensel insan hakları bağlamında uluslararası ve ulusal yasal önlemler alınarak engellenirken mikro düzeyde, yani günlük yaşam pratikleri içinde kendine yer bulan ve dilsel pratikler aracılığıyla görünürlük kazanan ırkçı/ayrımcı söylemler, mutlak bir inkâra dayalı olarak sürdürülmektedir (van Dijk, 1992a: 5). Sonuç olarak bugün ırkçılığın inkâra dayalı olarak söylemsel pratiklerde görünürlük kazanması, onun yasaklanmış olmasıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle çok açık ırkçı söylemlerde bile ırkçı yargılar yumuşatılarak veya inkâr edilerek yer bulmak durumundadır. Dolayısıyla çağdaş ırkçılığın ortaya çıkabilmesi inkâr stratejilerinin kullanımıyla örtük olarak mümkün olabilmektedir (van Dijk, 1992b: 87-90).

Pek çok biçimde olabilen inkâra dayalı ırkçılık bilişsel, duygusal, sosyal, politik ve kültürel fonksiyonlara sahiptir (van Dijk, 1992b: 90).

Aynı zamanda hem bireysel hem de sosyal boyutları içerir. Bireysel olarak ırkçılığın inkârı bireylerin içinde buldukları hâkim grubun genel inkâr söyleminden farklı değildir. Bireyler, “biz ırkçı değiliz, biz ırkçı bir toplum değiliz” gibi inkâr stratejileri dolayısıyla hem kendini hem de grubunu savunmayı amaçlar. Bu tür ırkçılık daha çok resmi olmayan günlük konuşmaların bir özelliği olarak ortaya çıkar. Burada vurgulanması gereken en önemli nokta ırkçılığın bireysel⁷ olarak inkâr edilmesinin kapsamı ve etkisi ile genel olarak bütün izleyiciye ulaşma potansiyeli olan medyanın inkâra dayalı ırkçı söylemlerinin kapsamı ve etkisi arasında büyük fark olduğudur (van Dijk, 1992b: 90).

İrkçılığın üretilmesine aracılık eden inkâr stratejilerinin haber söylemlerinde sıklıkla kullanılması ve dolaşıma sokulması hâkim politik söylemden de bağımsız değildir. Bu bağlamda politik aktörlerin söylemlerinde yer alan üstü örtük ırkçı-ayrımçı yargıları başlığa taşıyan ve metne yediren editoryal ortaklaşma ırkçılığın haber söylemiyle dolaşıma sokulmasına ve sıradanlaştırılarak meşrulaştırılmasına aracılık etmektedir. “Karar yapıcılar, gündem koyucular ve kamuoyu yöneticileri ırksal ya da etnik durumları” çıkarları doğrultusunda dikkatli bir şekilde tanımlarlar. İrksal ve etnik ilişkilerin sorunlu olduğu durum tanımlarında ise sıklıkla başvurulan yöntem, çeşitli inkâr stratejileri aracılığıyla kurbanların suçlanmasıdır. Kurbanların suçlanmasının temel gerekçesi aslında bu suçlamayı yapanların kendilerini zor durumdan kurtaracak meşru bir yol bulmak istemeleridir. Böylece “göç, işsizlik, eğitim ve sosyal politikalara yönelik hem insani değerleri hem de kendi çıkarını bütünleyen bir ideoloji bulma ihtiyacı doğar” (van Dijk, 1992b: 97). Bu nedenle inkâr etme stratejileri, direnç gösterenleri kontrol etmeye yardım eden sosyo-politik bir yönetim biçimi olarak etnik ve ırksal politik problemlerin çoğulcu toplumda daha yönetilebilir olmasını sağlar. Dolayısıyla “inkâr büyük bir yönetim stratejisi” olarak işlev görür (van Dijk, 1992b: 97).

7 Günlük konuşmalar içinde yapılan bireysel inkâr stratejileri genel olarak eylemin inkâr edilmesi; “yapmadım, hiçbirini söylemedim”... kontrole dayalı inkâr; “bu amaçla yapmadım-söylemedim: bir kazaydı ; niyetin inkârı: “öyle demek istemedim, beni yanlış anladınız”; amacın inkârı:“bunu bu amaçla söylemedim, başka bir...amaçla”; empati yoluyla inkâr “elbette Kürtler, Ermeniler ... bazı problemlere sahip, fakat...”; özür dileme yoluyla inkâr “üzgünüm..., fakat...” gibi örnekler ırkçı yargıların ve tutumların oluşturulmasında kullanılan inkâr stratejilerinin açığa çıktığı bazı cümle örnekleridir.

İnkâra dayalı politik söylemi destekleyen medyanın ırkçılıkla ilgili problemleri görmezden gelmesi ya da örneğin etnik azınlıkların, yabancıların, kadınların yüksek işsizlik oranlarının veya eğitimsel başarısızlıklarının ayrımcı tutum ve davranışlarla ilişkilendirmemesini sağlayan inkâr stratejilerini kullanması, bu türden sorunların dolaşıma sokulmasını engellediği için kamusal tartışmanın oluşmamasını, ırkçılık karşıtı söylemlerin görünmemesini ve ırkçı iktidar yapılarının sorgulanmamasını da beraberinde getirmektedir. Diğer yandan inkâr stratejileri, ırkçı yargıların görünmez kılınmasına, masumlaştırılmasına aracılık etmek suretiyle bu yargıların meşrulaştırılmasına zemin oluşturduğu için bu stratejilerin analiz edilerek açığa çıkarılması, onlar aracılığıyla kurulan meşruiyetin sorgulanması açısından da gerekli görünmektedir. Ayrıca inkâr stratejilerinin deşifre edilmesiyle doğrudan bağlantılı olmamakla birlikte ırkçılık karşıtı söylemlerin oluşturulmasında ve ırkçı bir niyet taşımaksızın söylemler içine giren ırkçı kavramların farkına varılmasında inkâr stratejilerinin söylemsel olarak nasıl yapılandırıldığı ve işlevselleştirildiğinin analiz edilmesi bir başka gereklilik olarak ortaya konulabilir. van Dijk, “yapmadım, hiçbirini söylemedim”; “bu amaçla yapmadım-söylemedim: bir kazaydı” ; “öyle demek istemedim, beni yanlış anladınız”; “bunu bu amaçla söylemedim, başka bir amaçla söyledim” ; “ırkçı değilim ama ...,” gibi cümlelerin inkâr stratejileri olduğunun, kasti ya da değil, üstü örtük, dolaylı ırkçılığın bu türden inkâr pratikleri-stratejileri aracılığıyla üretildiğinin ve görünürlük kazındığının altını çizer (1992a; 1992b; 2005).

İnkâr stratejileri üç temel başlık altında incelenebilir. İlk strateji *tersine çevirmedi* (van Dijk, 1992a: 9; 1992b: 89, 94; 2008: 110). Bu strateji genel olarak “biz” ve “onlar” karşıtlığında kurulsun da vurgu yapılan konunun önemine ve önceliğine göre suçlanan aktörler ve suçlama biçimleri değişebilir. Mağdur söyleminin kurulmasıyla yalnızca “olumsuz öteki”nin öne çıkarılması, hoşgörü söylemiyle; -“olumlu kendi”, üstü örtük “olumsuz öteki”- ya da kültürel farklılıkların vurgulanması üzerinden; -“olumsuz öteki”, üstü örtük “olumlu kendi”- değersizleştirme söylemi ile ırkçılık karşıtlarının suçlanması, tersine çevirme yoluyla inkâra dayalı ırkçılığın üretilmesinin yollarından bazılarıdır.

Temel inkâr stratejilerinin ikincisi ise *yumuşatmadır* (van Dijk, 1992b: 92; 2005: 26) Yumuşatma, “olumlu kendi”ye, “olumlu biz”e zarar verecek

tutum ve davranışları geçiştirmeye, görmezden gelmeye ve kapatmaya yarayan bir strateji olarak işlevselleştirilir. İrkçı tutum ve davranışların yumuşatılarak görünmez kılınması, özür, açıklama veya diğer başka yönetim stratejilerine ihtiyaç duyar. Bununla birlikte yumuşatma, çoğunlukla bir başka temel inkâr stratejisi olan transfer stratejisinin kullanılmasıyla yapılmaktadır (van Dijk, 1992b: 115). Yumuşatma stratejisi gibi temel bir strateji olan *transfer etme* (van Dijk, 1992b: 91; 2008: 110), ırkçılığın sebebinin başkalarına isnat edilmesidir. Bununla birlikte, transfer stratejisinin kullanıldığı her haber aynı zamanda ırkçı tutum ve yargıların yumuşatılmasına da aracılık etmektedir. Her iki stratejinin birlikte kullanılmasının ırkçı yargıları güçlendirmesi, yumuşatma ve transfer stratejilerinin sıklıkla birlikte kullanılmasında etkilidir. Diğer yandan yumuşatma ile transfer etme stratejilerinin sınırlarının geçirgenliği iki stratejinin ayırt edilmesini güçleştirmektedir. Öte yandan transfer etme stratejisi, kendi ırkçılığının sebebinin başkasına dayandırmayı esas olarak amaçlar. Bu iki stratejiden hangisinin öncelikli olarak ırkçı tutum ve yargıları meşrulaştırmak için kullanıldığına tespiti ise, ırkçı yargıları barındıran haberlerin konusu, aktörlerinin konumu ve amaçlarıyla ilişkili olarak yapılabilir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, ırkçılığın yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasına aracılık eden inkâr stratejilerinin ırkçı yargıları üretme ve meşrulaştırma biçimleri temel inkâr stratejilerini örneklendirmek üzere seçilen haberler üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Bu incelemede, ırkçı/ayırıcı tutumların ve yargıların dilsel ve söylemsel pratikler aracılığıyla oluşturulma, inkâr edilerek yaygınlaştırılma biçimlerinin açığa çıkarılması amacıyla yazılı basından seçilen örnek haberlerde inkâr stratejilerinin nasıl işlediğine ve bu stratejiler yoluyla ırkçı yargıların nasıl görünmez kılındığına odaklanılmıştır.

İrkçılığın Tersine Çevirme Yoluyla İnkârı

“Biz değil onlar”: Kurbanın Suçlanmasıyla Temize Çıkma

Temel inkâr stratejilerinden biri olan tersine çevirmenin temel argümanı, “Biz değil, onlar ırkçı ... Biz değil onlar saldırgan ...” ifadesinde yerini bulur. Bu stratejinin en önemli işlevi, aktörlerin kendi suçluluğunu kurbanları suçlama yoluyla bastırması ve görünmez kılmasıdır. van Dijk, asıl hedefi kurbanın suçlanması olan tersine çevirme stratejisini sıklıkla

kullanılan “en güçlü” inkâr stratejisi olarak değerlendirir. Bu strateji kurbanı, olumsuz olarak betimlemek ve onun kıskırtan taraf olduğunu ileri sürmek yoluyla olumsuzlar ve suçlar (van Dijk, 1992b: 94).

Resim 1’de yer verilen haber bu türden tersine çevirme stratejisinin kullanılmasıyla karşı tarafın-kurbanın suçlanmasını örneklendirmektedir.

Resim 1. Posta, 09.10.2006

Fransız Meclisi'nde Ermeni Soykırımının reddinin suç sayılmasına ilişkin tasarının oylanmasının gündemde olduğu bir dönemde yapılan *Posta* gazetesindeki haberde (Resim 1) Ermenileri katleden, Cezayir'i sömüren ırkçı bir Fransa resmi çizilmekte; asıl soykırımcının bu suçlu Türklere yüklemek isteyen Fransa olduğu kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Habere göre Cezayir'i "132 yıl sömürmek" ve "1,5 milyon kişiyi katletmek" suretiyle asıl soykırımcı olduğu iddia edilen Fransa'nın Türklere değil "kendine" bakması gerekmektedir. Fransa'nın ne kadar ırkçı olduğu kanıtlanmaya çalışılırken de Türkiye'nin Ermeni soykırımı meselesi tamamen görünmez kılınmaktadır. Bu haberin yapılmasının asıl nedeni olan Ermeni sorununa ilişkin hiçbir bilgiye yer verilmemiş, Ermenilerin Türkiye topraklarından neden ve nasıl gittiği sorgulanmayarak bir hesaplaşmaya gidilmemiştir. Tersine, soykırım kurbanlarının sayısını "şişirdiği" için hem Ermeniler hem de Ermenilere destek veren Fransızlar suçlanarak, gerçek suç ve suçlu görünmez kılınmıştır.

Mağdur Söylemi: "Olumsuz Öteki" ve Kurban Rolünün Değişimi

Mağdur söylemi, ötekilerin asıl suçlu ve ırkçı gösterilmesi yanında "biz" in bu durumdan zarar gördüğüne vurgu yapmak yoluyla kurban

rolünün değiştirilmesine dayanmaktadır. Resim 2’de gösterilen haberde, Türkler başkalarının yaptığı ırkçı tutum ve davranışların kurbanı olarak işaretlenmektedir. Haberin başlığında Ermenilerin “terörist” olarak olumsuzlanmasıyla “soykırmıcı” olarak gösterilmelerinin meşru yolu bulunmuş, bu soykırımın kurbanları olarak da Türkler gösterilmiştir.

Sonsöz gazetesinde yayınlanan habere göre, Türklerin Ermeniler tarafından “soykırımı” uğratılmalarıyla ortaya çıkan mağduriyet, Ermenilerin Türkleri nasıl katlettiklerini araştıran “Türk Kültürünü Yaşatma Topluluğu” ve “Türk-Ermeni İlişkilerini Araştırma Merkezi” tarafından ortaya çıkarılarak “sergilenmek” yoluyla giderilmeye çalışılmış; böylece “Biz”in değil asıl “Onlar”ın suçlanmasına-olumsuzlanmasına meşruiyet sağlanmıştır. Ortaya çıkan mağduriyet söylemi ile Ermeni soykırımı meselesi bu haberde de kapatılmıştır. Diğer bir söyleyişle Türklerin kurban rolüne, Ermenilerin ise cellât rolüne sokulmalarıyla olay tersine çevrilmiş, asıl mağdur olanın suçlanmasına dönüşmüştür.

Resim 2. Sonsöz, 20.12.2006

Hoşgörü Söylemi: “Olumlu Kendi”, Üstü Örtük “Olumsuz Öteki”

Tersine çevirme yoluyla yapılan ayrımcılığın bir diğer yolu hoşgörü söylemidir. Bu söylem yoluyla üretilen ırkçı yargılar, hâkim grupları her durumda azınlıklara karşı hoşgörülü, yardımsever, ırkçılık karşıtı olarak tanımlarken, diğerlerini bu hoşgörüden yoksun ve olumsuz olarak niteler. Öyle ki, bu hoşgörü ve iyi niyet gösterisinin karşılığı, en azından nankörlük yapmak, sorun çıkarmak, kültürel yapıyı bozmak suretiyle “ötekiler” tarafından kötüye kullanılmaktadır. Örneğin Papa’nın Türkiye’ye gelmesinin gündemde olduğu bir dönemde yapılan ve Resim 3’te gösterilen

“Papa’nın niyeti iyi değil ama iyi karşılayalım” başlıklı haberde, İslam dini ve Türk kültürü hoşgörü ile ilişkilendirilerek övülmekte, diğer kültürler ve dinler ise dolaylı olarak hoşgörüden ve iyi niyetten yoksun, ayrımcı-dışlayıcı olarak nitelenmektedir.

Resim 3. Hürriyet, 23.11.2006

Hoşgörü söylemi yoluyla ırkçılığın üretildiği bu haber⁸, Türklüğün yüceltilmesine aracılık eden bir dili öne çıkartmak, diğerlerinin bu yüceltme araçlarına sahip olmamalarına vurgu yapmak, onların eksiklerinin ve kusurlarının “açık” edilmesini sağlamak yoluyla oluşturulmuştur. Uzman görüşüne yer verilmek suretiyle eskiden “saygın bir felsefeci” olduğu

⁸ Hoşgörü söylemi üzerinden yapılan inkâra dayalı ırkçılıkla ilişkili Resim 3'te yer alan habere dayanak oluşturan gelişmeler, daha önce yaşanan ve basında “karikatür krizi” olarak adlandırılan başka bir olayla bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Danimarka'da bir gazetenin İslam dini ve onun peygamberi Muhammed'e hakaret içerdiği öne sürülen karikatürleri yayımlaması (30 Eylül 2005) ve ardından tüm İslam ülkelerinde ve Türkiye'de başlayan tepki eylemleri, Papa'nın Türkiye'ye geleceğinin duyurulmasıyla Papa üzerinden devam ettirilmiştir. Karikatürlerin yayımlanması ve Papa'nın İslam dinine yönelik 12 Eylül 2006'da düzenlenen bir konferansta söyledikleri arasında kurulan bağlantı ile basının dili ve söylemi de üstü örtük bir şekilde ırkçı yargıların dolaşıma sokulmasına aracılık etmiştir.

vurgulanan Papa'nın, Papa konumuna geldikten sonra İslam dinine yönelik "baştan aşağı" hatta "bilimsel hatalar"la dolu konuşmalar yaptığı belirtilmiştir. Haberin yer verdiği uzman görüşüne göre, Papa'nın İslam dinine karşı iyi olmayan "niyetine rağmen", "Türkiye'nin misafirperverlik geleneği"ne uygun olarak hoşgörü ile "güzel bir şekilde" ağırlanacağı anlaşılmaktadır. Hoşgörü söylemi üzerinden üretilen ırkçı yargılarla Papa, İslam dininin ve Türk kültürünün övülmesinin-yüceltilmesinin, diğer yandan da başka dinlerin ve kültürlerin olumsuzlanmasının aracına dönüştürülmüştür.

Hoşgörü söylemi aracılığıyla üretilen ırkçılığın, haberlerde sıklıkla dolaşıma sokulduğu konulardan biri Kürt sorunuudur. Resim 4'te yer verilen haber bu durumun tipik bir örneğidir. 21.04.2006 tarihli *Sonsöz* gazetesinde yayımlanan haberin metninde, Kürtler kendilerinin aleyhine olan "oyunları" görmeyen ve vesayet altına alınmaya muhtaç "küçük" kardeşler olarak tanımlanırken, Türkler de üstü örtük olarak, Kürtlerin kendilerine "oylanan oyularını" görmesini sağlayan, onları koruyan, kollayan ve kucaklayan büyük "kardeş" olarak işaretlenmektedir.

"Kürt kardeşlerimize oynanan oyunları, belgelerle anlatacağız"

SONSÖZ HABER MERKEZİ

Malaya Türk Okulları Başkanı Nadir Günata, Türkiye'de Kürt kardeşlerimize oynanan oyunları, belgelerle anlatacağız. Türkiye'de Kürt meselesi olmadığını, buna baki emperyalizmin kışkırttığı herkesi gösterdiğiz."

Nadir Günata, yaptığı yayınlı açıklamada, terörün yeniden hortlatılmasına çalışıldığına, bir taraftan Ermeni, diğer taraftan Kürt meselesi hortlatılarak ülkenin karıştırılmasına çalışıldığını belirtti.

Geçmişte Avrupa ve ABD'ye destekliyle Türk devletine karşı ayaklanan Ermenilere oynanan oyunları bugün Kürt vatandaşlarına karşı yapılmaya başladığını, bunu Heri süren Günata, şüpheli kayıtları:

"Dost ve müttefik görünür bu devletler, on az beğ bin yıldır aynı canına, kanına kimin bulduğuna, kız almış, kız vermisi bizim öz kardeşlerimiz olan Kürtçe konuşan vatandaşlarımızı devletimize ve milletimize karşı kışkırtmaktadır. Kürtçe konuşan kardeşlerimiz bu oyuna gelmemek, teröristler yalnız kalacaklardır. Çünkü İslam'ın gözetliği ile insanın"

SERHAT
KİTAP - KİRTASİYE - FOTOKOPİ

Canon
DİJİTAL RENK Lİ BASKI SİSTEMLERİ
SADECE SERHATTA

Toplu Fotokopi Çekimleriniz

Tek Yüz : 25.000 (0.025 ykr)
Çift Yüz : 30.000 (0.030 ykr)
Toplu Renkli Dijital Baaki
400.000 (0.40 ykr)

Kartvizit, Davetiye, Broşür, El İlanı
Fotograf Çoğaltımı (Cep Telefonu
Cd, Dijital Fotograf Makinesinden)
Renkli Dijital Baskı Hizmeti Hızla İste Yapabilir
Size Özel Fiyatlarımızı Sorunuz

Tel: 0422 333 32 66 e-mail: serhat@serhat.com.tr
www.serhat.com.tr
Yeni Cad. Söğütözü/Şişli, 8067 No: 11 Tuzla Lisesi Karşısı MALATYA

Resim 4. Sonsöz, 21.04.2006

Habere göre Ermeni ve Kürt meseleleri "dost ve müttefik" görünümü- lü "emperyalist" Avrupa ülkeleri tarafından "hortlatılmakta"dır. Geçmişte Ermenileri kandıran ve Türk devletine karşı "ayaklandıran" bu ülkeler şimdi de Kürtleri Türk devletine karşı "kışkırtma"ya çalışmaktadırlar. Türkler, oyuna gelmelerine rağmen Kürt kardeşlerini "konferanslar" ver-

mek suretiyle aydınlatacak, aslı olmayan ve “emperyalist” ülkelerin “kışkırtmaları” sonucu yaratılan sözde Kürt sorunu da hoşgörü gösterilmek ve emek harcanmak yoluyla aşılacaktır. Bu emek, “konunun uzmanlarının her il ve ilçe merkezinde konferanslar vermeleri” yoluyla gösterilecektir. Sonuç olarak, gerçekte Kürtlerin sorununun olmadığı gizli kabülü ile Kürtleri kandırılan, gerçeği göremeyen, aydınlatılmaya muhtaç bir halk olarak gösteren bu haberin söylemi de hoşgörü söylemi altında Kürt sorununu geçiştirmekte ve yok saymaktadır.

Aşılmaz Kültürel Farklılıklar: “Olumsuz Öteki”

Kültürel farklılıkları öne çıkaran ve bu farklılıklar üzerinden yaratılan “olumsuz onlar” “olumlu biz” karşıtlığı (van Dijk, 1992b: 9-10), ırkçı yargıları kültürel farklılıkların uyuşmazlığı ve “aşılmazlığı” aracılığıyla meşrulaştıran günümüz “yeni” ırkçılığının tipik özelliğidir. “Yabancılar”ın “sorunlu, uyumsuz” ya da en azından “nankör” olarak tanımlanmasına dayanan bu türden ırkçı yargılar “onlar”ın kültürel yapılarının “biz”den farklı oluşunu olumsuzlaştırır ve bu nedenle geldikleri ülkeye geri dönmelerine meşru bir gerekçe bulur. Resim 5’te yer verilen haber Türkiye’ye çalışmak için gelen yabancılara karşı doğrudan ırkçı yargıları içermeksizin “kültürel farklılıkların aşılamazlığı”na⁹ dayanarak dışlayıcı tutum ve yargıların meşrulaştırılmasının örneğini sunmaktadır. *Zaman* gazetesinde yayınlanan “Türkiye’ye gelen yabancı öğretmenler ‘sorunlu’” başlıklı haber doğrudan ırkçı yargılar içermemekle birlikte Türkiye’ye çalışmak için gelen “yabancı” öğretmenlerin “kültürel farklılıkları”nı “sorun” olarak işaretlemektedir. Habere göre Türkiye’de “suç sayılan bazı davranış ve eylemler” onların “sorunla” ilişkilendirilmelerinin gerekçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Haberde fotoğraflarına yer verilen Kanadalı ve ABD’li iki öğretmen nezdinde Türkiye gelen tüm yabancı öğretmenler “uyuşturucu” kullanmak ve “porno” izlemekle suçlanmıştır. Birer adli vaka durumuna düşürülen öğretmenlerin “emniyet” tarafından “denetlenmeleri” gerekliliğinin altı çizilmiş ve bu suçlarla birlikte “Kültür prob-

9 Günümüzdeki ırkçılığın irksal farklılıklardan çok daha fazla kültürel farklılıklara dayanması, yani farklılıkların genetik olarak değil, kültürel olarak ortaya konması nedeniyle kültürel farklılıkların ayrımcılık aracı olarak kullanılması “yeni ırkçılık” olarak adlandırılmaktadır. Bu tür bir ırkçılık kültürel farklılıkların aşılamazlığı üzerine kuruludur ve farklılıkların ötekileştirilmesine dayanır. Irkçılığın günümüzde sahip olduğu bu anlam; farklı kültürler arasındaki sınırları kaldırmanın ve farklı yaşama biçimlerinin, gelenek ve göreneklerin bir arada olmasının uyuşmazlığı ile ilişkili bir savunuya dayanır, (van Dijk, 2005; Matheson, 2005; Balibar, 2000; Schnapper, 2005).

lemi" yaşatan yabancıların kendi ülkelerine geri dönmeleri gerekliliği de dolaylı olarak vurgulanmıştır.

"Yabancılar" hakkında yapılan bu tür haberlerle ülkeye çalışmak için gelen insanların azınlık olarak ne tür dışlayıcılığa-ayrımcılığa maruz kaldıkları görünmez kılınmaktadır. Farklı kültürden olmaları nedeniyle "sorunlu" olduklarına gönderme yapılarak suçla ilişkilendirilen bu insanlar, egemen bir kültürün ve onun kurallarının altında kolaylıkla dışlanmaya-ayrımcılığa maruz kalmaktayken, tersine çevirme yoluyla azınlık olarak egemen kültürel dokuya zarar verenler olarak işaretlenmekte, çoğunluk aktörlerinin kendi ırkçılıkları görünmez kılınmaktadır.

Değersizleştirme Söylemi: İrkçılılık Karşıtlarının Suçlanması ve Ötekileştirilmesi

Tersine çevirme yoluyla ırkçılığın üretilmesinde bir başka yol da ırkçılık karşıtı kişi ve düşüncelerin suçlanması-değersizleştirilmedir. Değersizleştirme söylemiyle düşünceleri olumsuzlanan ırkçılık karşıtları, her işe burnunu sokarak kendi ülkelerine zarar veren gerçek ırkçılar olarak suçlanırlar. Bu türden tersine çevirme stratejileri bir sosyal savunma biçimi olarak değil, karşı atak stratejilerinin bir parçası olarak, saldırı şeklinde iş görmektedir (van Dijk, 1992b: 91).

İrkçılık karşıtlarının suçlanması yoluyla bu türden tersine çevirmeyi örneklendirmek için seçilen aşağıdaki haber (Resim 6), ırkçılık karşıtı duruş sergileyen aydınların olumsuz niyet ve eylemlerle ilişkilendirilmek suretiyle suçlanmasının ve değersizleştirilmesinin tipik örneğidir.

Resim 6. Yeni Balkesir, 04.04.2006

Bu haberin kurgusuna göre Orhan Pamuk, Kürtler ve Ermenilerle ilişkili olarak söylediği sözlerden¹⁰ dolayı Türklerin Avrupa Birliği'ne üye

10 Orhan Pamuk'un Şubat 2005'te "bu topraklarda 1 milyon Ermeni 30 bin Kürt öldürüldü" açıklamasına istinaden başlayan tartışmalar, Pamuk'un bu açıklamasından bir süre sonra Nobel Edebiyat ödülünü almasıyla da ilişkilendirilerek devam etmiş, her iki olaydan kısa bir süre sonra da Fransa Meclisi'nde, "Ermeni soykırımının inkârını suç sayan" yasa tasarısının gündeme gelmesiyle birlikte alevlenerek devam etmiştir. Pamuk'un bu açıklaması Türk Ceza Yasasının 301. maddesi bağlamında "Türklüğe Hakaret" suçuyla ilişkili görülüp yargıya konu olmuşsa da dava düşmüştür. Davası düşmekle birlikte medya gündeminden düşmeyen Pamuk, ırkçı söylemlere taşınarak yargılanmaya devam edilmiştir.

olmasını istemeyen Türkiye düşmanı diğer ülkeler tarafından kullanılmıştır. Ancak haber metninde tırnak içine alınan ve Orhan Pamuk'a ait olduğu görülen cümlelerin hiçbirinde "Kullanıldım" kelimesine rastlanılmakta, yalnızca Türkiye'yi Avrupa içinde görmek istemeyen çevrelerin onu "çok zor bir durumda" bıraktığına ilişkin bir beyanına yer verildiği görülmektedir. Bu haberde dikkat çekici olan nokta, aslında haber metni incelendiğinde Pamuk'a ait olduğunu kesin olarak anlamadığımız sözcüğün onunmuş gibi tırnak işaretiyle başlığa taşınmış olmasıdır. Başlığa taşınan "Kullanıldım" sözcüğü bir itirafmış gibi sunularak suçlanan aydının yaptığı hatayı kabul ettiğine işaret edilmek istenmektedir. Bu kabulde birlikte de Türkiye'de itiraf ve itirafçılara ilişkin olumsuz izlenimler böylece Orhan Pamuk'a yöneltilmektedir. Bu durum bir yandan Pamuk'u yaptıklarından pişman bir itirafçı konumuna sokmakta diğer yandan da haberin asıl konusu olan "bu topraklarda 1 milyon Ermeni 30 bin Kürt öldürüldü" açıklamasını değersizleştirmektedir.

Etnik sorunlara ilişkin düşüncelerini açıklayan bir başka yazar Yaşar Kemal de benzer şekilde ırkçı yargıların üretilmesinin aracı olmuştur. Yaşar Kemal Kürt sorunu¹¹ ile ilişkili olarak yaptığı bir konuşmasında "gerilla" kavramını kullanmış ve bu kavram üzerinden ırkçı-ayrımçı yargıları içeren söylemlere maruz bırakılarak hedef gösterilmiştir. Aşağıdaki haber (Resim 7), hâkim düşünceden farklılaşan görüşleri yüzünden bir yazarın/aydının ötekileştirilmesinin çarpıcı bir örneğidir.

Haber başlığında asıl "bölücü"¹² olarak işaretlenen Yaşar Kemal aynı konudaki düşüncelerinden dolayı ırkçı-ayrımçı söylemlerin hedefi haline getirilen Orhan Pamuk'la bağlantı kurulmak yoluyla haberleştirilmiştir. İrkçilik karşıtı duruş sergileyen aydınların Türkiye'nin düşmanları tarafından ödüllendirildiğine kesin gözüyle bakılan haberde, Yaşar Kemal'in de Türkiye'yi karalamak karşılığında tıpkı Pamuk gibi Nobel ödülünü "hak" ettiğinin altı ironi yapılarak çizilmektedir. Haber, alaya almak; "lüks

11 "Türkiye Barışını Arıyor" başlıklı konferans 13-14 Ocak 2007 tarihinde Kürt Sorununa ve çözümüne ilişkin görüş ve öneriler için pek çok yazar-aydın yanında sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu konferansta Yaşar Kemal'in kullandığı "Gerillanın adını terörist koyduk" sözü üzerinden ırkçı-ayrımçı söylemler dolaşıma sokulmuştur.

12 "Gerillanın adını terörist koyduk" sözüne gönderme yapılarak oluşturulan haberde "gerilla" yerine "bölücü", "terörist" kelimesinin yerine de "aydın" kelimesinin geçirilerek yer değiştirilmesiyle birlikte hem Yaşar Kemal PKK gibi "bölücü" olarak damgalanmış hem de Yaşar Kemal'in nezdinde tüm aydınlar terörist olarak gösterilmiştir.

Resim 7. Hürriyet,15.01.07

otel lobilerinde kaybettikleri barışı arıyorlar”, aşağılamak; “bir kısım aydınlar” ve suçlamak; “bölücü” yoluyla aydınları ve onların yaptıklarını değersizleştiren ırkçı bir söylemi dolaşıma sokmuştur.

Yumuşatma Stratejisi: “Olumsuz Biz”in Geçiştirilmesi

“Biz”e ilişkin olumsuz eylemleri geçiştirme ya da üstünü örtme biçiminde işlev gören yumuşatma stratejisi, ırkçılığın masumlaştırılarak meşrulaştırılmasına aracılık eder. Negatif eylemlerin “düşük tonlaması, az yer verilmesi, geçiştirilmesi yoluyla üstünün örtülmesi” yumuşatma stratejisi olarak değerlendirilmektedir. Yumuşatma stratejileri, özellikle daha güçlü ilişki kurallarının olduğu sosyal durumlar içinde yaygın biçimde kullanılmaktadır (van Dijk, 1992b: 92-93). Bunlara ek olarak ırkçılık suçlamasından kaçınmayı da sağlamaktadır.

Bu stratejiyi örneklendirmek için seçilen aşağıdaki haber Ermeni asıllı Türk vatandaşı gazeteci Hrant Dink'in bir suikast sonucu 17 Ocak 2007'de öldürülmesinin ardından yayımlanmıştır.

Resim 8. Hürriyet, 23.01.2007

"Bir fanatik yüzünden bütün ülke kınanamaz" sözünün başlık yapıldığı haber (Resim 8), cinayet ile etnik köken farklılığı arasındaki ilişkiyi görmezden gelmekte ve onu savunmanın aracına dönüşmektedir. Bu haberde farklı etnik kökene sahip bir gazetecinin öldürülmüş olması, basit bir adli vaka durumuna düşürülmek yoluyla sıradanlaştırılmış ve yumuşatılmıştır. "Bir fanatik" tarafından işlenen bu cinayetin sorumluluğu da fanatizme atfedilerek etnik kökeni farklı olanların, yalnızca bu nedenle ırkçılığa ayrımcılığa maruz bırakılmaları gerçeğini saklamıştır. Bu durum aynı zamanda Türkiye'nin, etnik dışlayıcılığın önlenmesinde muktedir olabileceği bir konumdan çıkarılarak mağdur-kurban rolüne büründürülmesine, cinayetle ilişkili sorumluluğunun geçiştirilmesine de aracılık etmektedir.

Transfer Etme: "Olumsuz Öteki"ne Gönderme Yaparak Temize Çıkma

Transfer etme stratejisinin temel yolu, ırkçılığın sebebinin başkasına isnat etmektir. Bu tür strateji, ırkçılık karşıtı olmanın "toplumsal kural" haline geldiği ve ırkçılığın dolaylı, üstü örtük olarak işlediği günümüzde

özellikle başkaları üzerinden ırkçı yargıları devam ettirmenin bir yolu olarak sıklıkla kullanılmaktadır. İrkçi söylemlere yerleşen bu türden inkâr stratejileri¹³, ırkçı konumların diğer insanların ırkçılığıyla ya da ırkçılığın bilinmeyene atfedilmesi yoluyla sürdürülmesine aracılık etmektedir. Bu yol aynı zamanda suçun ve suçlunun görünmez-belirsiz kılınmasını sağlayarak ırkçılık suçlamasından kaçınmanın da yolunu açmaktadır. Dolayısıyla bu inkâr stratejisi aslında ırkçılık karşıtı önlemler almanın “başka” ırkçı kişiler, gruplar vb... nedeniyle gereksiz, anlamsız olduğuna vurgu yapmak için de meşru bir gerekçe ortaya koymaktadır (Schnapper, 2005: 155).

Töre cinayetlerini kadın da onaylıyor

VAN'ın Başkale İlçesi'nde 15 yaşındaki Naile Erdaş'ın aile meclisi kararıyla öldürülmesi, bölgedeki töre cinayetlerini yeniden gündeme getirdi. Yörede kadınların da töre cinayetlerine onay verdiği ortaya çıktı. BM Ortak Programı çerçevesinde Van, Şanlıurfa, Kars, Trabzon, Nevşehir ve İzmir'de yapılan kamuoyu araştırmasında, töre cinayetleri büyük bir kesim tarafından insanlık suçu olarak nitelenmedi. Töre cinayeti ile ilgili yapılan araştırmada “Ailenizden bir kız veya kadın ailenizin namusunu zedeleyecek bir davranış içinde olursa töreler gereği cezalandırılmalı mıdır” sorusuna Şanlıurfa'da kadınların 26.8'i, Van'daki kadınların ise yüzde 13.7'si “evet” yanıtını verdi. Şanlıurfa'daki erkeklerin yüzde 30.5'i, Van'da ise yüzde 23.1'i töre cinayetini onayladı. Bu rakamlar Kars'ta kadınlarda yüzde 6, erkeklerde 15.7, Trabzon'da kadınlarda 2.6, erkeklerde 17.3, Nevşehir'de kadınlarda 1.1, erkeklerde 10.1 ve İzmir'de kadınlarda 1.1, erkeklerde 8.1 olarak tespit edildi. ■ **Osman BEKLEYEN (DHA)**

Naile Erdaş

Resim 9. *Hürriyet*, 28.10.06

13 Diğer yandan transfer stratejisi; “ben öyle düşünmüyorum ama arkadaşlarım, müşterilerimlerle ilişki kurmaktan hoşlanmıyorum..”, “ben evimi “onlar” a kiralamak isterim ama komşularım bunu istemeyeceklerdir.....” gibi cümlelerle de görünürlük kazanır. Cümlenin pozitif olan ilk kısmı “itibarı” korumayı hedefleyen bir “yönetim-iletişim” strateji olarak işlerken, cümlenin ikinci kısmı, pozitif kısmın aksine diğerleri hakkında negatif özellikler taşır. İrkçi yargılar cümlenin negatif kısmında gömülüdür (Van Dijk, 2008: 110).

Transfer stratejisinin kullanılmasını örnekleyen haber (Resim 9), kadınların ırkçılığın sıradan kurbanları olmalarının nedenini başkalarına transfer etmek suretiyle meşrulaştırmanın örneğini sunmaktadır. Bu ve benzeri haberlerde kadınların aldatılması, öldürülmesi ve ikincil konumlara düşürülmesi “başkaları” dayanak gösterilmek suretiyle masumlaştırılmakta ve normalleştirilmektedir. “Töre cinayetlerini kadın da onaylıyor” başlığını taşıyan haber, olayın sebebini başkalarına transfer etmek yoluyla kadın cinayetlerinin hem gerçek faillerine ilişkin bir sorgulamayı engellemekte hem de kadının kendisinin bile töre cinayetini onayladığına vurgu yapmak yoluyla olayı yumuşatarak meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla bu haber aynı zamanda transfer ve yumuşatma stratejilerinin bir arada kullanılmasıyla kadınların ikincilleştirilmelerinin de tipik bir örneğini sunmaktadır.

Kadınların “bile” töre cinayetini onayladıklarına ilişkin bir yargıyı içeren bu haberin başlığında kullanılan “da” bağlacının ırkçı yargının oluşumunda ve pekiştirilmesindeki etkisine bakıldığında önemli bir editoriyal tercih olduğu görülecektir: Bile, dahi anlamlarına gelen bu bağlaç aracılığıyla kadınların öldürülmeleri “herkesin onayladığı” sıradan bir olay olarak işaretlenmiştir. Herkesin onayladığı bu durumun, kadınların/kurbanların da onaylaması normalleştirilmiş ve bu yolla kadınların töre adlandırması altında “erkek” şiddetine maruz kalmaları-öldürülmeleri kendilerinin de onayladığı meşru bir duruma dönüştürülmüştür. Diğer yandan haberin metninde yer verilen “namusu zedeleyen bir kadın ya da kızın” öldürülmesi gerektiğine ilişkin yargıyı ortaya çıkarttığı iddia edilen anketin sonucunun başlığa taşınmış olması, erkek bakış açısının sürdürülerek namusun kadınlar üzerinden tanımlanması ve yalnızca kadınlı ilişkili olarak sınırlandırılmasının tekrarını sunmaktadır. Ayrıca bu durum, cinayeti işleyen erkekler ve erkek bakışı olduğu gerçeğini ve kadın cinayetlerinin politik-ekonomik-dini-kültürel pek çok yönünün olduğu gerçeğini de inkâr etmektedir.

Töre cinayetlerinin sebebini, kadınların bizzat kendilerine transfer etmek suretiyle meşrulaştırılanlar ve asıl suçlunun görünmez kılınmasını sağlayanlar ırkçı tutum ve davranışlarının sebebini başkalarına dayandırmakla olası bir ırkçılık suçlanmasından kaçınarak “temize” çıkmanın “meşru” yolunu da bulmuşlardır. Dolayısıyla bu türden söylemleri başlı-

İtalya ve Almanya'nın da '301'inci maddeleri' var

TUSİAD tarafından Berlin'de düzenlenen "Türkiye'nin AB'ye Uyumunu ve Türk-Alman İlişkileri" konulu toplantıda konuşan Adalet Bakanı Cemil Çiçek de, Türkiye'nin AB hedefinden döndüğü yönünde en ufak bir şüphe dahi bulunmaması gerektiğini söyledi. Dünyada teröre karşı en net tavır olan ülkenin Türkiye olduğunu belirten Bakan Çiçek, "Terörün her türününün acısını çekiyoruz. Bizim İslam anlayışımız, diğer İslam ülkelerinden farklıdır. Evet Türkiye'nin nüfusunun yüzde 90'dan fazlası Müslüman, ama Avrupa Birliği değerlerini de benimsiyoruz. Bu yüzden bizim dünyada da, Avrupa Birliği'nde de yerimiz farklı olmalıdır" diye konuştu. Terör konusunda Avrupa ile Türkiye arasında ciddi bir güven sorunu olduğunu söyleyen Çiçek, şöyle konuştu: **KAFALAR KARŞI** "Türkiye'de olanları terör kabul etmiyor musunuz? Avrupa Birliği'nin bir ülkesinde bir olay olduğunda, bir silahın tam otomatik mi yarı otomatik mi olduğu dört yılda sonuçlandırılırken, Türkiye'de bir kişi içeri atıldı diye bize neden diye soruyorlar? Avrupa'da yargı bağımsız

da Türkiye'de farklı bir durum mu var? Bze 9 Kasım'a kadar su yasalari çıkarın diyorlar. Bu ülkede yasama ile yürütmenin güçleri ayrı. Bizim emir komuta zinciri içinde olduğumuz mu söylüyorsunuz? TCK 301'in muadili İtalya Ceza Kanunu'nun 290, 291, 292'inci maddeleri. Alman Ceza Kanunu'nda da 90a ve 90b maddeleri. Avusturya, Danimarka ve Hollanda da benzer yasa maddeleri var. Türkiye AB ile görüşmelere başladığıktan sonra AB'de görüşmeleri kısıtlayıcı gelişmeler oldu. Bu da son 1.5 yıllık dönemde Türkiye'deki uygulayıcıların kafasını karıştırdı. Sözde Ermeni Soykırımı ile ilgili yasa tasarısı, Hollanda'da yerel seçimlerde üç Türkiye kökenli milletvekili adayını aday yapılmadı. Türkiye'de gözaltı süresini dört günün altına indirilmesi istenirken, bir patlama olayı ardından gözaltı süresi 28 güne çıkarıldı. Boğannın dört ucu bir araya getiremiyoruz. Eğer diğer ülkelerin yasasında İtalya'da İtalyanlığı aşığılamak suç teşkil ediyorken, biz bunu değıştirsek muhalefet, vatandaşlar bize bunu sormaz mı."

Resim 10. Hürriyet, 06.10.2006

ğa taşımak suretiyle kadınlara yönelik ırkçı yargıların dolaşıma sokulmasına aracılık edenler, aynı zamanda bu aktörlerin ırkçı tutum ve davranışlarıyla hem ortaklaşmakta hem de bunları beslemektedirler.

Transfer stratejisinin kullanılmasıyla ırkçılığın inkârının bir başka örneği, Türk Ceza Yasası'nın 301. Maddesi¹⁴ ile ilişkili olarak yayınlanan haberde (Resim 10) karşımıza çıkar. Düşünce özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar nedeniyle eleştirilen ve tartışmalara yol açan bu madde, tanınmış yazar ve aydınların yargılanmalarına yol açmakla gündeme gelmiştir. Düşünce özgürlüğünü sınırlayan bu maddenin kalması yönünde tavır gösterenlerin gerekçeleri ise yine "başkaları"dır. Kendi ırkçılıklarının sebebini başkalarına atfetmek yoluyla meşrulaştırmaya çalışan bir dil ve söylem bu haberde de kullanılmıştır. Türkiye'nin konu hakkında en yetkili ağız olan Adalet Bakanının "İtalya ve Almanya'nın da" bu türden bir yasa maddesine sahip olduğu açıklaması öne çıkarılmak, başlığa taşınmak

14 Elif Şafak, Orhan Pamuk, Hrant Dink gibi tanınmış yazar ve gazetecilerin "Ermenilere" ilişkin düşünceleri gerekçe gösterilerek "Türklüğe hakaret" ettikleri iddiasıyla 301. Maddeden yargılanmaları bu maddenin sınırlı bir kesimin gündeminden çıkarak halkın gündeminde de tartışılmasına yol açmıştır. Diğer yandan düşünce özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar bağlamında tartışılan bu madde kalması yönünde tavır gösterenlerin söylemleriyle ırkçı yargıların üretilmesine ve dolaşıma sokulmasına aracılık etmiştir.

ve metne yedirilmek suretiyle ırkçı-ayrımçı yarguların meşrulaştırılarak dolaşıma sokulması sağlanmıştır. 301. Maddenin özgürlüklere getirdiği sınırlamaların sorgulanmadığı bu haber metninde, 301. Maddenin varlık nedeni başka ülkelere transfer edilerek meşrulaştırılmış ve böylece ırkçılık suçlanmasından kaçınılmıştır.

Görmezden Gelme, Dışta Bırakma: Sorunların İnkârı

Temel inkâr stratejileri yanında bu stratejilerle bağlantılı olarak her türden azınlıkların, dışta bırakılması, egzotikleştirilmesi, ayrıştırılması, görmezden gelinmesi de inkâr stratejileri arasında sıklıkla kullanılmaktadır.

Özellikle “dışta bırakma, görmezden gelme” inkâr stratejileri, Türkiye'nin önemli bir etnik topluluğunu oluşturan Kürt sorunuyla ilişkili olarak sıklıkla haber söylemlerinde kullanılmıştır.

Hürriyet gazetesinde yayınlanan 19.12.2006 tarihli haberin başlığı, görmezden gelmeye dayalı inkârcı ırkçılığın tipik bir örneğini oluşturmuştur.

Resim 11. *Hürriyet*, 19.12.2006

Resim 11’de yer alan haberde, başbakanın sözü tırnağa alınmaksızın başlığa taşınmış ve gazetenin kendi sözü gibi verilerek görmezden gelen inkârcı tutumla ortaklaşma sağlanmıştır. Haberde Kürtlerin hak sorunu olmadığına dair iddia “parlamentoda 50’yi aşkın” “Kürt kökenli” milletvekilinin olması ve başbakanın “Arap” kökenli eşiyle “29 yıllık” “sıkıntısız evliliği”nin varlığı ile desteklenmiştir. Bu yolla Kürt sorunu görmezden gelinerek Kürt halkının bilinen talepleri görünmez kılınmıştır.

Sonuç

Temel inkâr stratejileri; başka ülkeleri, başka dinleri, genel olarak yabancıları, etnik azınlıkları, kadınları vb. sıklıkla suçlamaya, yok saymaya, ikincilleştirmeye dayalı her türlü ırkçılığın üretilmesine ve kendi ırkçılığını örtmeye olanak sağlamaktadır. Bu türden stratejilerle oluşan ırkçı söylemler ya pek çok aktörün söyleminden medya söylemine ya da medya tarafından oluşturularak halkın gündemine taşınmakta ve ötekileştirmeler üzerinden kendine meşruiyet kazandırmaktadır. Bu tür söylemleri öne çıkaran veya bizzat oluşturarak dolaşıma sokan medya profesyonellerinin tercihleri de ırkçı tutum ve davranışlarla ortaklaşmak yanında azınlıklaştırılan grupların ırkçı saldırıların hedefi haline getirilmesine aracılık etmektedir. Öte yandan da, inkâr stratejilerinin kullanılmasıyla ırkçı yargıları üretenler ve dolaşıma sokanlar kendilerini ırkçılık suçlamasından koruyan önemli bir kalkana sahip olmaktadır.

İrkçılığın söylemsel olarak, başka ayrımcı ideolojilerle eklenerek ortaya çıkması ve özellikle de medya tarafından sosyo-bilişsel, yapısal ve inkâra dayalı çeşitli stratejilerin kullanılmasıyla üstü örtük olarak üretilmesi ve bu yolla meşru kılınarak, kamusal dolaşıma sokulması, Türkiye’de de benzer stratejilerle yapılmaktadır. Ulusal ve yerel gazetelerden seçilen örnek haberlerin söylemlerinde inkâr stratejilerinin kullanılması yoluyla her türden “azınlık” dolaylı bir şekilde ötekileştirilmiştir. İrkçı yargılar, haberlerin söylemlerine bu stratejiler aracılığıyla rahatlıkla girebilmiştir.

Öte yandan bu çalışmada Türkiye mediasından seçilen örnek haberler yoluyla yalnızca ırkçılığın görünmez kılınmasına aracılık eden inkâr stratejileri tanımlanmaya çalışıldığı için Türkiye’de farklı etnik kesimlere,

örneğin Türkiye’de yaşayan ve önemli bir etnik grubu oluşturan Kürtlere ya da Ermenilere, her türden azınlık gruplara (yabancılara, kadınlara, farklı cinsel tercihlere ilişkin gruplara vb.) ilişkin söylemin nasıl kurulduğuna, bu grupların söylemlerde nasıl temsil edildiğine ilişkin bir sonuçtan çok, Türkiye’de yazılı basının ırkçı-ayırıcı söylemlerin başlıca stratejileri olarak inkâr stratejilerine başvurma yolları, özellikle başka kültürler, dinler, genel olarak yabancılar, etnik azınlıklar, kadınlar vb. üzerinden bu stratejilerin nasıl işlevselleştirildiği ortaya konulmuştur.

Bu kapsamda incelenen haberlerde, örneğin, Türkiye’nin Ermenilerle, Kürtlerle etnik kimliğe dayalı olarak yaşadığı önemli sorunlar, sıklıkla *tersine çevirme* stratejisinin kullanılmasıyla kurbanın suçlanmasına dönüşmüş ve bu strateji aracılığıyla gerçek kurbanlar sorunların kaynağı olarak işaretlenip, asıl suçlunun görünmez kılınması sağlanmıştır. Diğer yandan bu yolla oluşturulan mağdur söylemi haberde yer alan çoğunluk aktörlerinin (Müslümanlar, Türkler, erkekler vb.) kendini savunma ve temize çıkarma aracına dönüşürken, azınlık aktörlerinin de ırkçı yargılara maruz kalmalarına meşru bir yol oluşturmuştur.

Diğer yandan karşı tarafın “Öteki”nin olumsuzlanmasında ve “biz”in temize çıkarılmasında kullanılan hoşgörü ve değersizleştirme söylemleri, aktörlerin rollerinin tersine çevrilmesinin aracı olarak kullanılmış ve bu söylemler aracılığıyla hoşgörüden yoksun olarak işaretlenen her türden azınlık grupların (gayri Müslimler, Avrupalılar, yabancılar vb.) ikincilleştirilmesine olanak sağlanmıştır. Bununla birlikte, hâkim söylemden farklılaşan düşüncelerini ifade eden ırkçılık karşıtı aydınlar da değersizleştirme söylemiyle tersine çevrilerek “asıl” bölücüler ve ırkçılar olarak işaretlenmiştir. Özellikle de Kürtler ve Ermenilere ilişkin farklı düşüncelerini ifade eden yazarlar, gazeteciler, düşüncelerinden dolayı aynı zamanda dava konusu da olup, yargılanabildikleri için basınının dili de hâkim politik söylemle ortaklaşarak, ırkçılık karşıtlarının kolaylıkla değersizleştirilmesi, suçlanması ötekileştirilmesi sağlanmıştır.

Kadınların ikincilleştirilmek yoluyla ırksallaştırıldığı haber örneklerinde ise *yumuşatma* ve *transfer* stratejileri sıklıkla birlikte kullanılmış ve çoğunluk aktörlerinin kadınlara karşı güçlü ırkçı-ayırıcı yargılarının meşrulaştırılarak dolaşıma sokulması sağlanmıştır.

Özetle, Türkiye’de doğrudan ırk ayırımına dayanan, sistematik, yasalarda yer bulan, açıkça meşru görülen bir ırkçılık olmasa da, ırkçılığın söylemsel olarak üretilmesi ve dolaşıma sokulmasında medyanın inkâr stratejilerini sıklıkla kullanmak suretiyle ırkçılığı dolaylı olarak ürettiği, meşrulaştırdığı ve gündelik hayata yaydığı görülmektedir.

Kaynakça

- Aydinkaya, Fırat (2008). *Yeni Faşizmin Kökenleri: Ebedi Dönüş*. İstanbul: Belge.
- Balibar Etienne ve Immanuel Wallerstein (2000). *İrk Ulus Sınfı*. Çev., Nazlı Ökten. İstanbul: Metis.
- Billig, Micheal (1995). *Social Movements and Culture*. Minnesota: UCL.
- Chomsky, Noam (1993). *Medya Gerçeği*. Çev., Abdullah Yılmaz. İstanbul: Tüm Zamanlar.
- Köker, Eser ve Ülkü Doğanay (2010). *İrkçi değılim ama... Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler*. Ankara: İHOP.
- Matheson, Donald (2005). *Media Discourses Analysing Media Texts*. Maidenhead, Berkshire: Open University Press.
- Schnapper, Dominique (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. Çev., Ayşegül Sönmezay. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- van Dijk, Teun A. (1991). *Racism and the Press*. Newyork: Routledge.
- van Dijk, Teun A. (1992a). "Elite Discourse and the Reproduction of Racism." *Methods in Race and Ethnic Relations Research*. J. H. Stanfield ve R. M. Dennis (der.) içinde. Newbury Park, CA: Sage. 92-134.
- van Dijk, Teun A. (1992b). "Discourse and the Denial of Racism". *Discourse & Society* 3: 87-118.
- van Dijk, Teun A. (2005). *Racism and Discourse in Spain and Latin America*. Amsterdam: John Benjamins.
- van Dijk, Teun A. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.

Wodak, Ruth (der.) (1989). *Language, Power and Ideology Studies in Political Discourse. Vol: 7*. Amsterdam: John Benjamin.

Wodak, Ruth ve Martin Reisigl (2001). *Discourse and Discrimination Rhetorics of Racism and Antisemitism*. Newyork: Routledge.

Ulusal Gazeteler

Hürriyet

Zaman

Posta

Yerel Gazeteler

Yeni Balıkesir

Sonsöz